

## **Problemy towarzystw naukowych w świetle obowiązującego prawa**

Towarzystwa naukowe działające w Polsce mają bogatą tradycję, sięgającą historycznie do XVIII wieku i godne szacunku zasługi w podtrzymywaniu tożsamości narodowej w epoce zaborów. Towarzystwa stanowiły emanację społeczeństwa obywatelskiego, gdyż były najczęściej zakładane z pozytywistycznych i patriotycznych pobudek przez światłych obywateli i hojnych darczyńców zbiorów muzealnych i bibliotek. W ramach swojej działalności organizowały odczyty, akcje samokształceniowe, ruch biblioteczny i wymianę czasopism, umożliwiały popularyzację. Używane często określenie „społeczny ruch naukowy” w świetle historii towarzystw ma swoje głębokie uzasadnienie. Okres dwudziestolecia międzywojennego sprzyjał kontynuacji pracy towarzystw, szczególnie w aspekcie upowszechniania wiedzy i pielęgnowania tradycji regionalnych. Po 1945 roku współpraca towarzystw z instytucjonalnymi jednostkami naukowymi i samorządem terytorialnym układała się dość poprawnie. W latach 1952–1989 działalność około 90 towarzystw naukowych była finansowana przez Polską Akademię Nauk. Zmiana ustroju po 1989 roku nie wpłynęła na status społecznego ruchu naukowego w Polsce, postrzegany jako użyteczne hobby pasjonatów wiedzy. W polityce naukowej państwa nie docenia się naukowego, kulturowego i więziotwórczego potencjału towarzystw, co rzutuje na brak systemowego finansowania towarzystw i malejące zainteresowanie młodych pokoleń pracą w towarzystwach.

Obecnie wszystkie towarzystwa naukowe działają w oparciu o ustawę z 1989 roku – Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 z późniejszymi zmianami), a Rada Towarzystw Naukowych przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk funkcjonuje dzięki ustawie o Polskiej Akademii Nauk przyjętej w 2010 roku. Drugim filarem działalności towarzystw jest ustawa – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 roku i kolejne rozporządzenia do ustawy, w których to aktach prawnych nie wymienia się jednak towarzystw naukowych jako podmiotów nauki. Odnosząc się do ram prawnych funkcjonowania towarzystw, należy podkreślić, że przydatne do ich określenia mogą być także ustawy o samorządach terytorialnych, ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (obowiązująca od 1991 roku), ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (przyjęta w 2003 roku). W różnym stopniu implantacja litery tych ustaw dotyczy podstawowych problemów towarzystw naukowych, np. utrzymania zabytkowych siedzib, zbiorów muzealnych, dzieł sztuki, cennych księgozbiorów, itd. Wielość aktów prawnych „zapowiada” niejako

problemy towarzystw, czego najświeższym dowodem są dyskusje o ich przyszłości w kontekście planowanych zmian ustaw o PAN oraz o nauce i szkolnictwie wyższym. Nadal aktualne są bowiem m.in. kwestie formalnego uregulowania kryteriów naukowości towarzystw niejako upoważniające do stałych subwencji państwa oraz animacja społecznego ruchu naukowego przez uruchomienie programów instytucjonalnej współpracy z uniwersytetami, instytutami badawczymi, itd.

RTN kilkakrotnie formalizowała postulaty w tych sprawach, m.in. podczas pierwszego, drugiego i trzeciego Kongresu Towarzystw Naukowych, projekcie ustawy przedłożonym Sejmowi VII kadencji, stanowisku z 30 maja 2008 roku, Uchwale I Kongresu Towarzystw Naukowych z 18 września 2013 roku, Uchwale z 16 czerwca 2014 roku w sprawie określenia kryteriów uznawania towarzystw za naukowe, Uchwale III Kongresu z 22 października 2022 roku i innych<sup>1</sup>. Swoistą panoramę problemów towarzystw naukowych stanowiły zwłaszcza kongresy<sup>2</sup>, a pełne, pierwsze odzwierciedlenie poruszanych kwestii znalazło się w Uchwale z 18 września 2013 roku. W dokumencie tym czytamy m.in.:

[...] towarzystwa naukowe i stowarzyszenia naukowo-techniczne jako społeczna, pozarządowa organizacja naukowa są integralną częścią i jednym z filarów kultury i nauki polskiej także w niepodległej Polsce, stanowiąc obywatelski fundament w środowisku nauki i nauczania.

Następnie w charakterystyce działalności towarzystw wymieniono takie cechy, jak: interdyscyplinarność, ponadlokalność, międzynarodowość, zdolność do inicjowania i weryfikowania badań naukowych, integralność w nauce i kształceniu. Na podstawie najczęściej wymienianych form działania towarzystw, sporządzono katalog celów i zadań:

[...] prowadzenie badań naukowych, w tym badań nad regionem; kształcenie ustawiczne; organizowanie konferencji i kongresów międzynarodowych, krajowych, regionalnych i lokalnych; prowadzenie działalności wydawniczej; prowadzenie bibliotek, muzeów, archiwów i innych; promowanie i popularyzacja kultury, nauki oraz techniki; podejmowanie audytu badań naukowych

---

<sup>1</sup> Szczegółowe informacje oraz przytaczane stanowiska i projekty regulacji znajdują się w książce Z. Kruszeńskiego, S. Kunikowskiego, A. Kansego, T. Majsterkiewicz, *Spółeczny ruch naukowy w Polsce. Historia i przyszłość*, Warszawa, Wyd. PAN, 2014; zob. także Z. Kruszeński, *Dokąd zmierza społeczny ruch naukowy w Polsce?*, „Nauka” 2015, nr 2, s. 87–99.

<sup>2</sup> Po I Kongresie Towarzystw Naukowych w Warszawie ukazała się monografia pod red. Z. Kruszeńskiego, *Towarzystwa naukowe w Polsce – dziedzictwo, kultura, nauka, trwanie*, Warszawa, Wyd. PAN, 2014, t. 1–2. Publikacja po II Kongresie ukazała się pod redakcją A. Gulczyńskiego i Z. Kruszeńskiego i była zatytułowana *Rola towarzystw naukowych w rozwoju świadomości obywatelskiej i kulturowej*, Poznań, Wyd. PTPN, 2019. Dorobek III Kongresu zawiera monografia pod redakcją I. Hofman, J. Błazejowskiego, A. Kansego, *Spółeczny wymiar działalności towarzystw naukowych*, Warszawa, Wyd. PAN, 2023.

i eksperckich; podejmowanie projektów na rzecz innowacji w gospodarce; wspomaganie kadry naukowej i technicznej w jej rozwoju i zwiększeniu mobilności; dbanie o etykę zawodową<sup>3</sup>.

Należy zaznaczyć, że katalog podkreśla zróżnicowanie towarzystw pod względem tematyki zainteresowań, statusu materialnego, prestiżu w środowisku naukowym. Swoistą kontynuację przesłania I Kongresu stanowi Uchwała III Kongresu Towarzystw Naukowych z 22 października 2022 roku, w której zapisano m.in.:

Pomimo dużego znaczenia i wielu zasług dla polskiej nauki i narodowego dziedzictwa, towarzystwa naukowe nie zajmują należnego miejsca w polityce naukowej państwa. Brakuje bowiem systemowych rozwiązań, które zapewniłyby przetrwanie społecznego ruchu naukowego i jego ponadczasowego dorobku zawartego w publikacjach oraz w materialnych pomnikach, takich jak biblioteki, archiwa czy muzea<sup>4</sup>.

W 2023 roku Rada Towarzystw Naukowych obchodziła jubileusz 60-lecia pracy. Z tej okazji odbyły się dwie konferencje eksperckie poświęcone problemom towarzystw, w tym, 14 czerwca konferencja w Senacie RP z udziałem marszałka prof. dr. hab. Tomasza Grodzkiego. Podczas tego spotkania i kolejnego, 15 listopada, dyskutowano o kierunkach zmian w polityce naukowej państwa rzutujących na status towarzystw naukowych. Wiele uwag sformułowanych przez przedstawicieli wszystkich rodzajów towarzystw i dziedzin wiedzy dotyczyło kryteriów naukowości, które powinny być podstawą oceny ich działalności jako podmiotów polityki naukowej. Problem ten został ujęty w różnych stanowiskach Rady i projekcie ustawy<sup>5</sup>.

Wychodząc od podstawowej definicji towarzystwa naukowego w projekcie uchwały RTN w sprawie kryteriów uznawania towarzystw za naukowe, zapisano m.in.

[...] że towarzystwa naukowe uważa się za dobrowolne, samorządne stowarzyszenia pracowników nauki, ludzi uprawiających działalność naukową niezawodowo i tzw. przyjaciół nauki (mecenasów, sponsorów, działaczy kulturalnych), zakładane w celu wspólnego prowadzenia działalności naukowej różnego typu (badań, dyskusji naukowych, konferencji itd.), popierania nauki przez stworzenie warunków jej rozwoju, publikowania i upowszechniania jej wyników oraz reprezentowania jej interesów wobec władz i opinii publicznej<sup>6</sup>.

Posługując się wspólną klasyfikacją towarzystw naukowych, obejmującą towarzystwa ogólne i specjalistyczne, w świetle uaktualnionej inwentaryzacji towarzystw, można przyjąć, że kryteria formalne spełnia ok. 330 towarzystw naukowych w Polsce

---

<sup>3</sup> Materiały wewnętrzne RTN, opublikowane w książce *Spółeczny ruch naukowy w Polsce...*, dz. cyt., s. 112–113.

<sup>4</sup> Zob. *Spółeczny wymiar działalności...*, dz. cyt., s. 10.

<sup>5</sup> <https://rtn.pan.pl/pl>.

<sup>6</sup> Zob. *Spółeczny ruch naukowy...*, dz. cyt., s. 113.

w grupach towarzystw ogólnych i regionalnych, specjalistycznych w dziedzinie nauk społecznych i humanistycznych, nauk biologicznych i rolniczych, nauk ścisłych i nauk o Ziemi, nauk technicznych, nauk medycznych, stowarzyszeń naukowo-technicznych NOT.

Towarzystwa naukowe wywiązują się ze swoich zadań statutowych, opisanych powyżej, wydając czasopisma indeksowane w bazach międzynarodowych, publikacje i materiały konferencyjne dystrybuowane w międzynarodowym środowisku specjalistów, tworząc sieci badawcze i federacje towarzystw sprzyjające umiędzynarodowieniu, inicjując projekty badawcze o walorach aplikacyjnych, utrzymując zbiory archiwalne i biblioteki o kapitalnym znaczeniu dla nauki europejskiej. Tym samym spełniają kryteria ustawowe charakteryzujące podmioty naukowe.

Problemy towarzystw naukowych mają podłoże formalno-prawne i wymiar materialny oraz symboliczny. Projekt ustawy o stowarzyszeniach, przygotowany przez RTN, odnosi się przede wszystkim do kwestii prawnych i materialnych, w tym definicji, klasyfikacji, funkcji i towarzystw, zwłaszcza w kontekście koniecznego uregulowania zasad tworzenia federacji towarzystw, włączaniu działalności naukowej lub popularyzującej naukę w obszary aktywności towarzystw, fundacji i stowarzyszeń komercyjnych.

Wstęp do ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z 20 lipca 2018 roku (Dz.U. z 2018 r. poz. 1668) zawiera następujący opis zasad i wartości:

Uznając, że dążenie do poznawania prawdy i przekazywania wiedzy z pokolenia na pokolenia jest szczególnie szlachetną działalnością człowieka oraz dostrzegając fundamentalną rolę nauki w tworzeniu cywilizacji, określa się zasady funkcjonowania szkolnictwa wyższego oraz prowadzenia działalności naukowej w oparciu o następujące pryncypia: – obowiązkiem władzy publicznej jest tworzenie optymalnych warunków dla wolności badań naukowych i twórczości artystycznej, wolności nauczania oraz autonomii społeczności akademickiej – każdy uczony ponosi odpowiedzialność za jakość i rzetelność prowadzonych badań oraz wychowanie młodego pokolenia – uczelnie oraz inne instytucje badawcze realizują misję o szczególnym znaczeniu dla państwa i narodu, współkształtują standardy moralne obowiązujące w życiu publicznym.

Zdefiniowane pryncypia były i są właściwe dla społecznego ruchu naukowego w długim procesie jego trwania ze szczególnym uwzględnieniem założenia o misyjności podmiotów naukowych wobec państwa i społeczeństwa. Założenia te współgrają z omówionymi wcześniej charakterystykami RTN. Przepisy ogólne ustawy, zawarte w dziale I porządkują terminologię w zakresie misji i funkcjonowania szkolnictwa wyższego i nauki, działalności naukowej (badania naukowe, praca rozwojowa, twórczość estetyczna), dziedzin i dyscyplin nauki, podmiotu odpowiedzialnego za politykę naukową państwa (Rada Ministrów), podmiotów systemu szkolnictwa wyższego. W artykule 7 ustęp 1 ustawy wymieniono osiem takich podmiotów: uczelnie, federacje, Polską Akademię Nauk, instytuty naukowe PAN, instytuty

badawcze, międzynarodowe instytuty naukowe, Centrum Łukasiewicz, instytuty funkcjonujące w ramach Sieci Badawczej Łukasiewicz, Polską Akademię Umiejętności, „inne podmioty prowadzące głównie działalność naukową w sposób samodzielny i ciągły”. Towarzystwa naukowe, chociaż nie wymienione w tym wyliczeniu, można zaliczyć do ostatniej wymienionej grupy podmiotów. Wydobycie cech samodzielności i ciągłości działania tzw. innych podmiotów jest mocną przesłanką do uznania towarzystw naukowych za równorzędne podmioty systemu szkolnictwa wyższego i nauki. Jednakże, ta kategoria podmiotów nie występuje w działach: VI, IX i XII ustawy, które określają zasady ewaluacji, instytucje przedstawicielskie oraz zasady finansowania.

Towarzystwa naukowe, nawet w formule opisowej, nie występują też w dziale I, rozdziale VI *Komercjalizacja wyników działalności naukowej oraz know-how*. Ten przypadek jaskrawo obrazuje niedocenienie potencjału towarzystw, które dzięki sieciom i federacjom oraz oddziaływaniu społecznemu mogą być pożądanym partnerem w procesie komercjalizacji badań podstawowych i rozwojowych. Można wskazać szeregi dobrych praktyk w tym zakresie, przykładowo propagowanie i pośredniczenie we wdrażaniu osiągnięć naukowych w szkolnictwie, profilaktyce zdrowotnej, budownictwie, rolnictwie i leśnictwie, transfer efektów badań z uczelni na poziom przemysłu (nauki ścisłe, techniczne, kadra inżynieryjna), aplikacja wyników badań w zakresie psychologii behawioralnej, komunikacji społecznej. Niezależnie od przepisów ustawy, towarzystwa pełnią rolę pasa transmisyjnego niekiedy w dwóch kierunkach, tj. popularyzacji oraz implementowania bezpośrednio do pracowników zawodów wymagających stałego podnoszenia kwalifikacji (nauczyciele, lekarze, farmaceuci, prawnicy itd.). Oddzielną płaszczyzną działalności towarzystw w tym kontekście jest zaangażowane promowanie polskiej nauki w sieciach, konfederacjach, stowarzyszeniach międzynarodowych, często fundowanych na działalności narodowych towarzystw zrzeszonych globalnie w celu usprawnienia przepływu wiedzy. Ta zdolność towarzystw, określana niekiedy jako skalająca lub integrująca jest szczególnie ważna w prowadzeniu badań inter- i transdyscyplinarnych oraz badań wymagających dużego kapitału finansowego lub unikatowej bazy (zbiory biblioteczne, muzealne, specjalistyczne oprogramowania, platformy, sprzęt o zaawansowanych technologiach).

W konsekwencji nieuznawania podmiotowości towarzystw w systemie szkolnictwa wyższego i nauki, towarzystwa nie występują w przepisach dotyczących ewaluacji jakości kształcenia, ewaluacji szkół doktorskich i ewaluacji jakości działalności naukowej (dział VI ustawy), co stanowi pewien dysonans. Członkowie towarzystw naukowych to w większości pracownicy nauki, często posiadający renomę międzynarodowych ekspertów. Jako tacy, uczestniczą w procedurach oceny i ewaluacji jednostek, ale ich głos zabrzmiałby mocniej, gdyby występowali również z poziomu towarzystw. Okolicznością wzmacniającą ten postulat jest właściwa towarzystwom zdolność moderowania badań interdyscyplinarnych, a także możliwość pośredniczenia w transferze wiedzy.

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej z 22 lutego 2019 roku, ważnym elementem oceny jednostek są tzw. „opinie wpływu”. Paragraf 23 ustęp 1 rozporządzenia stanowi:

Ocenę wpływu działalności naukowej na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki przeprowadza się na podstawie opisów związku między wynikami badań naukowych lub prac rozwojowych a gospodarką, funkcjonowaniem administracji publicznej, ochroną zdrowia, kulturą i sztuką, ochroną środowiska naturalnego, bezpieczeństwem i obronnością państwa lub innymi czynnikami wpływającymi na rozwój cywilizacyjny społeczeństwa.

W rozporządzeniu przedstawiono wagę „opinii wpływu” na ogólną ocenę jednostki. Beneficjentami przepisów są jednostki ewaluowane w dziedzinach nauk: humanistycznych, społecznych i teologicznych, które mogą zgłosić dodatkowo 3 opinie wpływu (nauki inżynieryjne i techniczne – 2 opinie), niezależnie od wynikających z liczby N (N czyli liczba pracowników zatrudnionych w jednostce w poszczególnych latach przy prowadzeniu badań naukowych lub prac rozwojowych w ramach stosunku pracy, w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy, ustalona na podstawie oświadczeń, o których mowa w art. 4c ust. 11 ustawy, składanych przez tych pracowników do celów ubiegania się przez jednostkę o przyznanie środków finansowych na działalność statutową; nie większe niż 100 – 2 opinie wpływu). Przepisy te powinny być wykorzystane we współpracy ustawowych podmiotów nauki i towarzystw naukowych, z definicji, funkcji i praktyki, upoważnionych do wystawiania „opinii wpływu”. Towarzystwa naukowe, mając bardzo dobre rozeznanie w środowisku i rzeczywiste oddziaływanie społeczne, dysponują „narzędziami” pomiaru wpływu badań naukowych na jakość życia. Partnerstwo uczelni i towarzystw naukowych, wielokrotnie testowane w organizacji życia naukowego, tutaj przekształca się w instytucjonalną ramę współpracy. W takiej interpretacji rozporządzenia, dostrzegam szansę na właściwe, wysokie pozycjonowanie towarzystw naukowych jako uczestnika procesów ewaluacji.

Mówiąc o ewaluacji, należy wskazać także skutki wprowadzenia wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych (Komunikat MNiSW z 31 lipca 2019 roku i 18 grudnia 2019 roku) i wykaz wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe (Komunikat MNiSW z 18 stycznia 2019 roku i 17 grudnia 2019 roku). Oba wykazy, zdecydowanie krytycznie przyjęte w środowisku naukowym w Polsce i stale aktualizowane, premiując publikacje obcojęzyczne, skutecznie wyrugowały z obiegu naukowego m.in. czasopisma wydawane przez towarzystwa naukowe. Pominęto m.in. czasopisma o ponad 100-letnich tradycjach wydawania, pełniących rolę pośrednika w adaptacji osiągnięć naukowych w środowiskach zawodowych, dla których – ze względu na specyfikę obszaru zainteresowań – język polski jest jedynym możliwym do komunikacji<sup>7</sup>.

---

<sup>7</sup> Zagadnienie to obszernie omawiam w artykule *Status prawny funkcjonowania społecznego*

Ustawa nie przewiduje finansowania towarzystw naukowych, co jest oczywistą konsekwencją odmówienia statusu podmiotów nauki. Wzmiankowany wcześniej projekt ustawy o towarzystwach naukowych, przygotowany przez RTN w 2009 roku oraz projekt zmiany ustawy o samorządzie gminnym, ustawy o samorządzie powiatowym oraz ustawy o samorządzie województwa przewidywały dualne ścieżki finansowania przez MNiSW, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Narodowe Centrum Nauki i Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w formie dotacji na cele naukowe: statutowe lub inne, a także przyznawanie środków przez naczelne i centralne organy administracji państwowej, organy samorządu terytorialnego każdego stopnia. Oddzielnie zapisano możliwość dofinansowania działalności towarzystw przez fundusze pomocowe Unii Europejskiej, darowizny od osób prawnych i fizycznych<sup>8</sup>.

Zapowiedziane i oczekiwane zmiany w ustawie o szkolnictwie wyższym i nauce, a także ustawy o Polskiej Akademii Nauk mogą sprzyjać uwzględnieniu stanowisk PAN i RTN w sprawie lokalizacji towarzystw w systemie szkolnictwa wyższego i nauki. Zaznaczenie obecności towarzystw jako równoprawnych podmiotów lub partnerów w polityce naukowej państwa byłoby sprawiedliwym i satysfakcjonującym gestem uznania dla historii i roli towarzystw naukowych.

Należy przyznać, że obecnie, wskutek braku rozwiązań prawnych dotyczących aktualnych problemów towarzystw naukowych, mogą one tylko częściowo wykorzystać swój potencjał jako podmioty inicjujące i prowadzące badania naukowe poprzez sieci i federacje, krajowe i międzynarodowe, będące właściwą formą działalności towarzystw. Kryteria ewaluacji jednostek naukowych stwarzają możliwość rozwoju współpracy towarzystw z tymi jednostkami przez formułę tzw. „opinii wpływu”. Towarzystwa i jednostki naukowe równie krytycznie odnoszą się do wykazów punktowanych czasopism i wydawnictw opartych na wypracowaniu kryteriów ich oceny z uwzględnieniem m.in. prestiżu środowiskowego. Można przyjąć, że deprecjonowanie towarzystw naukowych odbywa się także na poziomie oceny pracowników naukowych, którzy nie otrzymują (lub otrzymują niewielką) punktację w karcie okresowej oceny pracownika za działalność na tym polu. Obserwowane przez wiele towarzystw naukowych odchodzenie młodych pracowników nauki lub wręcz brak zainteresowania ideą społecznego ruchu naukowego ma podłoże w takich rozwiązaniach ustawowych lub statutowych uniwersytetów. W pewnym sensie przedstawione problemy mają wymiar symboliczny, gdyż kruszą podstawy działalności towarzystw naukowych w sferze publicznej, gdy mowa o elitarności, renomie, marce towarzystw naukowych. Wymiar symboliczny problemów towarzystw postrzegam także w osłabieniu więziotwórczej działalności towarzystw, integrującej dotąd badaczy i popularyzatorów wiedzy ponad uniwersytetami, zaś w odniesieniu do towarzystw ogólnych

---

*ruchu naukowego w świetle ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z 2018 roku*, w: *Konferencja Przyszłość towarzystw naukowych w świetle postanowień ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa, Wyd. PAN, 2020, s. 23–26.

<sup>8</sup> Tamże, s. 93–93, 109–110.

i regionalnych – w widoczniej mniejszej ich roli aktywizującej lokalne środowiska naukowe, społeczne i kulturalne (co tylko częściowo usprawiedliwiają globalne trendy łatwego dostępu do informacji i kultury przez zapośredniczenie medialne).

W wymiarze materialnym ważnym problemem, zarazem symbolicznie podkreślającym ciągłość społecznego ruchu naukowego jest utrzymanie zabytkowych siedzib, bibliotek, archiwów i zbiorów muzealnych, co wymaga synergicznego wsparcia ze strony m.in. MNiSW oraz MKiDN. W kompleksie tych problemów znajdują się także finansowanie konferencji, publikacji, opłacanie składek w międzynarodowych organizacjach lub towarzystwach, co jest szczególnie ważne dla towarzystw specjalistycznych.

Dążąc do optymalizacji zagadnienia statusu i funkcjonowania towarzystw naukowych należy stwierdzić, że ustawa o stowarzyszeniach, będąca dotychczas podstawą działalności towarzystw, uwzględniająca zmiany determinantów prawnych, instytucjonalnych, systemowych, kulturowych i społecznych jest konieczna jako element stabilizacji społecznego ruchu naukowego w polityce naukowej Polski. W tym kontekście warto zdefiniować uwarunkowania problemu, które można określić jako próbę analizy SWOT. Mocne strony to: tradycja, prestiż dziedziczony historycznie, tworzenie platform scalających działania wielu podmiotów i jednostek, współpraca międzynarodowa, jakość działalności naukowej i popularyzującej naukę, umiejętność komunikacji naukowej. Słaba strona: brak aktów prawnych regulujących aktualny status towarzystw, co powoduje ich marginalizację jako podmiotów polityki naukowej, podział i różnicowanie potrzeb towarzystw. Szanse: funkcje kulturotwórcze, społeczne, naukowe, dystrybucja wiedzy specjalistycznej, znaczenie lokalne i regionalne stymulujące obywatelskość. Zagrożenia: brak motywacji przynależności do towarzystw wskutek ich malejącej pozycji w sferze publicznej, brak naturalnego odtworzenia zasobów ludzkich, mała widoczność medialna.

Konkluzje dyskusji środowiskowych są od lat niezmiennie:

Towarzystwa naukowe i stowarzyszenia naukowo-techniczne stanowią ważny segment całego systemu instytucjonalnego nauki i z tego powodu zasługują na szczególną ochronę prawną. Towarzystwa naukowe, zarówno o charakterze ogólnym, regionalnym, specjalistycznym czy naukowo-technicznym, będące własnością działających i zrzeszonych w nich członków, są podmiotami życia publicznego i ze względu na ich rangę, posiadane zasoby, stanowią dobro narodowe, dobro społeczeństwa obywatelskiego<sup>9</sup>.

---

<sup>9</sup> Tamże, s. 67.



## BIBLIOGRAFIA

Kruszewski Z., Kunikowski S., Kansy A., Majsterkiewicz T., *Spółeczny ruch naukowy w Polsce. Historia i przyszłość*, Warszawa, PAN, 2014.

Kruszewski Z., *Dokąd zmierza społeczny ruch naukowy w Polsce?*, „Nauka” 2015, nr 2.

*Towarzystwa naukowe w Polsce – dziedzictwo, kultura, nauka, trwanie*, pod red. Z. Kruszewskiego, t. 1–2, Warszawa, PAN, 2014.

*Rola towarzystw naukowych w rozwoju świadomości obywatelskiej i kulturowej*, pod red. A. Gulczyńskiego i Z. Kruszewskiego, Poznań, Wydawnictwo PTPN, 2019.

*Spółeczny wymiar działalności towarzystw naukowych*, pod red. I. Hofman, J. Błazejowskiego i A. Kansego, Warszawa, PAN, 2023.

Hofman I., *Status prawny funkcjonowania społecznego ruchu naukowego w świetle ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z 2018 roku*, w: *Konferencja Przyszłość towarzystw naukowych w świetle postanowień ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa, PAN, 2020.